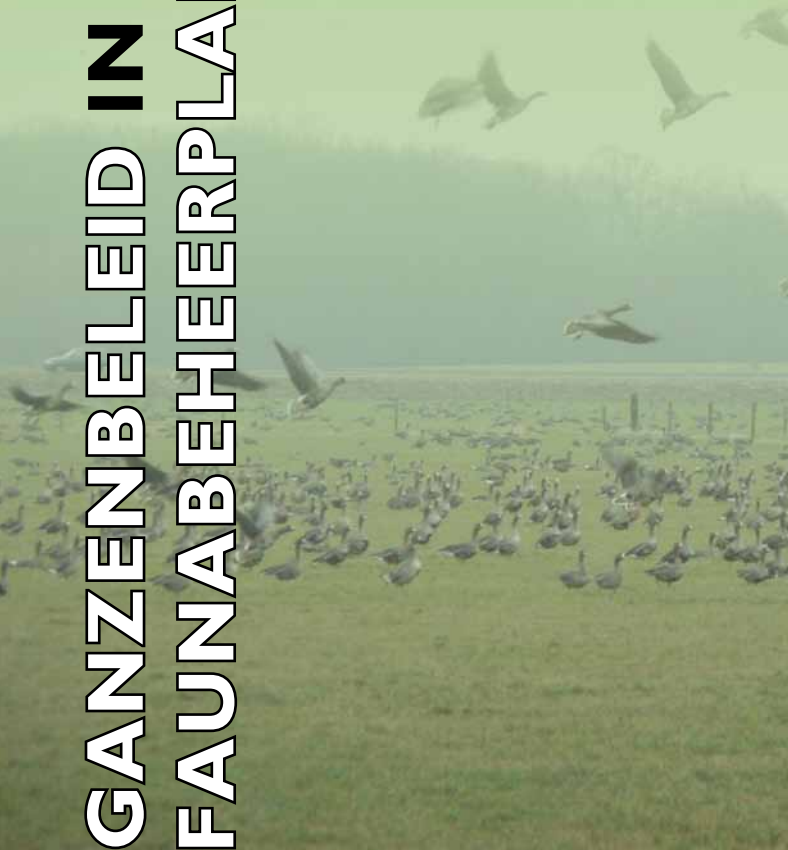

THEMADAG **GANZENBELEID IN GRONINGEN**
FAUNABEHEERPLAN

VERSLAG

Overschild, 16 april 2010

Themadag Ganzenbeleid en faunabeheerplan in Groningen

Overschild, 16 april 2010

Op vrijdag 16 april werd in Dorpshuis de Pompel in Overschild een drukbezochte themadag gehouden over ganzen in de provincie Groningen.

Er waren twee aanleidingen voor deze dag:

- Sinds de provinciale bijeenkomst over zomerganzen in 2006, waar afspraken zijn gemaakt voor monitoring en beheer, zijn er allerlei ontwikkelingen rond zomerganzen geweest. Dat maakte het interessant om de betrokken partijen weer eens bij elkaar te roepen.
- Daarnaast is de landelijke evaluatie van drie jaar ganzen foerageergebieden voor winterganzen verschenen, gevolgd door een discussie in de media over het vervolg van het ganzenbeleid.

Dagvoorzitter was Janneke Snijder-Hazelhoff, voorzitter van de Faunabeheereenheid Groningen. De dag werd ingeleid door gedeputeerde van de provincie Groningen Douwe Hollenga.

Dit verslag geeft een samenvatting van de gehouden lezingen en van de discussie naar aanleiding daarvan.

Geringde ganzen uit Groningen

Berend Voslamber (SOVON Vogelonderzoek Nederland)

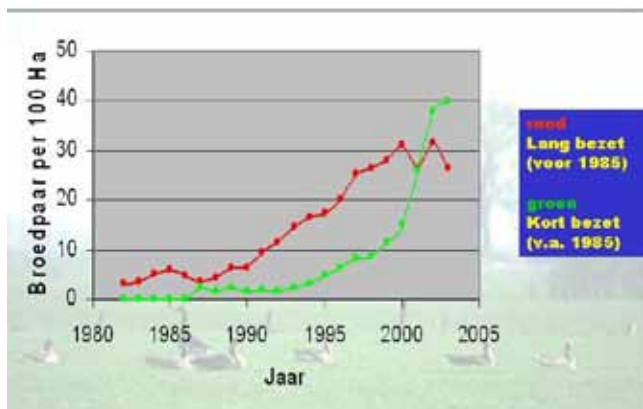
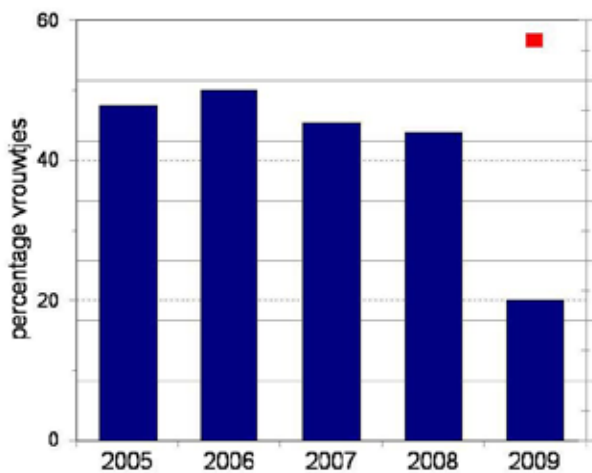
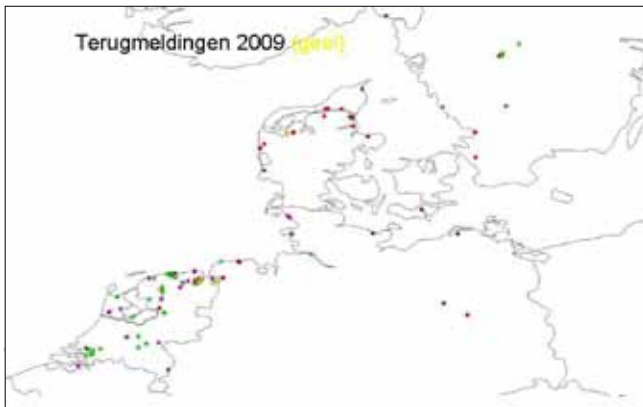

Sinds 2005 ringt de spreker jaarlijks grauwe ganzen in het natuurgebied Tetjehorn bij het Schildmeer. In 2009 zijn ook grauwe ganzen geringd in de omgeving van Schaaphok en Woudbloem (en daarnaast Canadese ganzen in de Wolddeelen bij Haren). De dieren worden met behulp van netten gevangen in juni, wanneer ze door de rui van hun vleugelvoren enkele weken niet kunnen vliegen. Tot nu toe zijn op deze manier 116 grauwe ganzen in Tetjehorn en 15 in Schaaphok/Woudbloem gevangen. Ze worden voorzien van pootringen en een groene halsband met een unieke code. Veel 'ganzenkijkers' lezen deze codes in het veld af en melden hun waarnemingen.

Uit de meldingen blijkt dat de vogels niet steeds in Groningen blijven. De meldingen komen uit andere delen van Nederland, maar ook uit Noord-Duitsland, Denemarken en Zweden. Meldingen van elders in Nederland zijn er relatief veel in de winter en weinig in het voorjaar. Meldingen uit gebieden ten noordoosten van Groningen zijn er 's winters relatief weinig, maar er is een opvallende waarneming van een groep Groninger grauwe ganzen in Denemarken in hartje winter. Binnen Groningen lijken de vogels honkvast: het overgrote deel van de meldingen komt uit Midden-Groningen.

Door de nog korte duur van het onderzoek is de overleving per jaar nog niet goed te berekenen. De voorlopige uitkomsten wijzen erop dat de overleving in dezelfde orde van grootte ligt als elders in Nederland.

De ontwikkeling van de populatie in de toekomst is moeilijk te voorspellen. De gegevens van broedvogelprojecten van SOVON wijzen erop dat in de gebieden die al langer door grauwe ganzen bezet zijn, de aantallen stabiliseren. In gebieden waar de ganzen pas recent zijn gaan broeden, is nog groei te verwachten. In Tetjehorn zijn er de eerste tekenen dat aan de groei een eind komt (zoals de afname van het percentage vrouwtjes onder de gevangen vogels). Elders in de provincie zullen zich waarschijnlijk echter nog broedpopulaties vestigen c.q. uitbreiden.

Populatieontwikkeling van Grauwe ganzen in Tetjehorn

Leon Luijten (Staatsbosbeheer)

Bij de zomerganzen bij het Schildmeer gaat vooral om Grauwe ganzen, en in mindere mate om Soepganzen en Nijlganzen. Canadese ganzen komen in lage aantallen voor. Brandganzen en Kolganzen blijven in het voorjaar soms lang hangen en kunnen dan ook tot de zomerganzen gerekend worden. Dit verhaal concentreert zich op de Grauwe gans. Grauwe ganzen komen in het zomerseizoen bij het Schildmeer voor als broedvogel en als niet-broedvogel. Ze broeden in moeras en rietvelden. Het opgroeigebied van de jongen bestaat uit kort en voedselrijk gras. In 2003 hebben de broedparen zich verplaatst van de zuidkant van het Schildmeer naar het nieuw ingerichte natuurgebied Tetjehorn aan de noordoever. Sindsdien is de broedpopulatie sterk toegenomen. [grafiek.] In de nazomer kunnen nu 400-500 vogels in het gebied aanwezig. Achtergrond informatie hierbij: Ze zijn er namelijk niet altijd en ook niet elk jaar. De niet-broedvogels vertrekken grotendeels om elders te ruien. Maar met circa 50 paar en een goed broedsucces kunnen deze aantallen bereikt worden, de aantallen worden tevens aangevuld met de eerste wintergasten die in de nazomer al arriveren. Dit aantal lijkt overigens wel te stabiliseren, waarbij predatie door vossen een belangrijke factor lijkt.

Vestiging van de grauwe gans als broedvogel in andere delen van Midden- en Oost-Groningen is afhankelijk van de aanwezigheid van veilig broedgebied, nabijgelegen voedselrijk grasland met kort gras, en rust. Wordt aan deze voorwaarden niet voldaan, dan zal de vestiging van korte duur zijn. Er zijn verschillende voorbeelden van natuurgebieden in Midden-Groningen waar grauwe ganzen het wel proberen maar nooit succes hebben: er komt geen enkel jong groot.

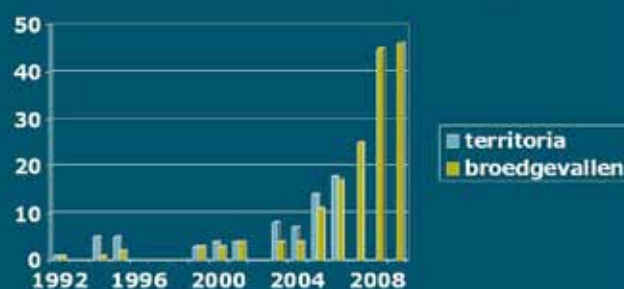
Om de populatie in Tetjehorn beter te volgen, zijn vanaf 2005 tot en met 2009 dieren geringd en voorzien van halsband. Er zijn nu 53 vrouwtjes met halsband; het aantal daarvan dat tot broeden overgaat neemt nauwelijks toe. In deze jaren verbleven de paren met opgroeiende jongen (in ieder geval tot het moment dat deze konden vliegen) uitsluitend op graslanden van Staatsbosbeheer.

Voorlopig vindt in Tetjehorn overgangsbeheer plaats waarbij te sterke verruiging over grote oppervlakte wordt voorkomen door maaien van geselecteerde delen van het gebied. Seizoensbegrazing is het beheer voor de langere termijn. Tetjehorn ontwikkelt zich tot een zeer vogelrijk moerasgebied met bijzondere soorten als roerdomp, baardmannetje en bruine kiekendief.

In 2007 zijn gedurende de hele zomerperiode (tussen 1 mei en 1 oktober) elke 2 weken de ganzen geteld in het landbouwgebied en de natuurgebieden rond Overschild en Schildmeer. Dit om objectieve en actuele gegevens te verkrijgen over soorten, aantallen, verspreiding (en gewassenkeuze) van ganzen in de zomerperiode. Resultaten: in het landbouwgebied waren van de 10 tellingen alleen eind augustus meer dan 300 ganzen aanwezig. In de natuurterreinen waren elke telling ganzen aanwezig; de aantallen varieerden tussen 120 (begin mei) en 1150 (begin september). (Hieruit blijkt een duidelijke opvangfunctie in natuurterreinen.)

Broedparen Grauwe gans bij het Schildmeer (1992-2009)

Discussie: het probleem zomerganzen

De vragen naar aanleiding van de lezingen van (vooral) Berend Voslamber en Leon Luijten leiden tot een levendige discussie over het probleem van de zomerganzen. Verschillende vraagstellers geven aan dat ze steeds meer schade door zomerganzen ondervinden. Zij vrezen dat het probleem uit de hand loopt en onbeheersbaar wordt als ingrepen te lang uitblijven.

Peter Bijen van ANV Meervogel geeft aan wat het probleem is bij het aanvragen van schadevergoeding. De ganzen bezoeken de graslanden wanneer de koeien er ook grazen. Door vervuiling met ganzenpoep gaat de kwaliteit van het gras achteruit, waardoor de koeien dit gras mijden. Doordat koeien en ganzen tegelijkertijd grazen, is bovendien de schade aangebracht door ganzen niet meer precies vast te stellen.

De discussie spitst zich toe op twee hoofdvragen:

1. Tot welk niveau zullen de aantallen zomerganzen verder toenemen (en hoever zullen ze zich verspreiden)?
2. Wat gaan we eraan doen?

Verwachte toename

Vorig jaar (2009) is een schatting gemaakt van het totale aantal overzomerende ganzen (broedvogels en niet-broedvogels) in Nederland, vertelt Voslamber. De schatting kwam uit op 300.000 vogels. Hij durft niet te zeggen waar het plafond zit maar verwacht dat de aantallen zeker niet zullen doorgroeien tot een miljoen, zoals sommigen denken. Momenteel werken SOVON en Alterra aan een inschatting van het te verwachten eindniveau op basis van alle beschikbare gegevens.

In Groningen is het aantal zomerganzen nog relatief laag en zijn er nog onbezette gebieden, dus is hier nog ruimte voor groei. De geplande uitbreiding van moerasgebieden in Midden-Groningen zou kunnen resulteren in nieuwe broedgebieden voor de grauwe gans, de talrijkste zomergans. Leon Luijten relativeert echter deze verwachting. Hij constateert dat verschillende bestaande natuurgebieden in Midden-Groningen niet geschikt zijn voor duurzame vestiging van de grauwe gans; de ganzen proberen hier wel te broeden maar zijn nooit succesvol. De gebieden zijn te schraal; er is te weinig voedsel. Hij verwacht dat Dannemeer, het grootste nog in te richten deel van Midden-Groningen, om dezelfde reden weinig geschikt zal blijken. Veel hangt dus af van de inrichting van gebieden, vat dagvoorzitter Snijder de conclusie samen.

Beperkende maatregelen

Wat kan er gedaan worden om de ganzenpopulaties te beheersen en/of de schade te beperken? Het inrichten van opvanggebieden voor zomerganzen in of bij natuurgebieden lijkt Voslamber in elk geval geen goed idee. Dat leidt tot een (nog) groter voedselaanbod en het gevaar is groot dat dit het probleem alleen maar verergert. SOVON en Alterra hebben de effecten onderzocht van de maatregelen die tot nu toe op verschillende plaatsen zijn genomen om populaties te beperken. Het schudden en prikken van eieren blijkt geen effect te hebben, resumeert Voslamber. Het wegvangen van ganzen heeft slechts tijdelijk effect: zolang er genoeg voedsel is, heeft de populatie het zo goed dat het verlies heel snel gecompenseerd wordt.

Hogere verwachtingen heeft hij van een methode die momenteel wordt beproefd in het natuurgebied De Deelen (Friesland). Hier is om het hele gebied (op de kade) een raster geplaatst dat de ganzen dwingt binnen het gebied te blijven zolang de kuikens nog niet kunnen vliegen. Zij blijven dus aangewezen op 'natuurlijk' voedsel, dat veel minder voedzaam en eiwitrijk is dan het gras van de boeren. De voorlopige resultaten wijzen uit dat daardoor veel minder jongen groot worden: van 60% vóór de aanleg van het raster is de jongenoverleving gedaald naar zo'n 20%. Een van de aanwezigen werpt de vraag op of het 'onnatuurlijk' dood laten gaan van de jongen binnen zo'n raster de voorkeur verdient boven afschot. Voslamber bestrijdt dat sprake is van een onnatuurlijke situatie. Juist het voedselrijke van het boerenland is onnatuurlijk, stelt hij. De werkwijze in De Deelen dwingt de ganzen het natuurlijke voedsel te eten, waardoor een natuurlijker populatieniveau tot stand komt.

De keuze is uiteindelijk aan de politiek. Gedeputeerde Hollenga wijst erop dat het beschikbare budget daarbij bepalend zal zijn. Hij verwijst naar de discussie tussen Rijk en provincies over de voorgenomen overdracht (decentralisatie) van het Faunafonds.

Beleid zomerganzen in Groningen

Voor zomerganzen is voor vijf jaar de volgende ontheffing afgegeven aan de Fbe. N.B.: Voor Groningen wordt als winterseizoen aangegeven 1 september tot 1 mei.

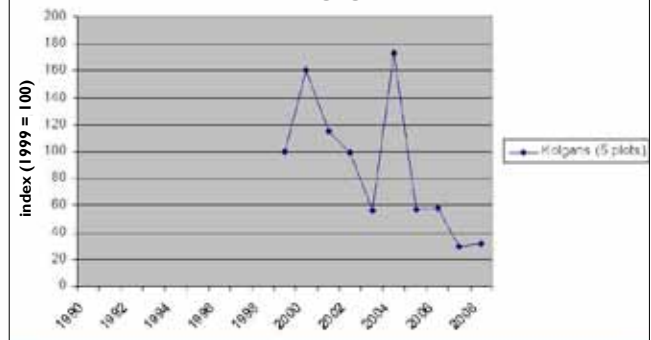
- Voor overzomerende grauwe ganzen, kolganzen en brandganzen kan de Fbe een machtiging verstrekken voor afschot bij landbouwschade (na positief advies door de Inspecteur Groene Wetten).
- Bij grauwe gans is geen voorafgaand advies vereist binnen gemeenten die al een schadehistorie hebben.
- Er kan ook ontheffing worden gegeven voor het schudden van eieren van ganzen. De Fbe kan hiervoor op aanvraag een machtiging aan de grondgebruiker afgeven.
- Voor Canadese gans geldt een landelijke vrijstelling.
- Nijlganzen en verwilderde boerenganzen zijn geen beschermde inheemse diersoorten. Zij mogen echter niet met geweer worden gedood. Hiervoor is een aanwijzing ex-artikel 67 Flora- en faunawet nodig.
- Probleem is de onderbouwing met schadecijfers en gegevens over de populatieontwikkeling.

Om welke ganzensoorten gaat het?

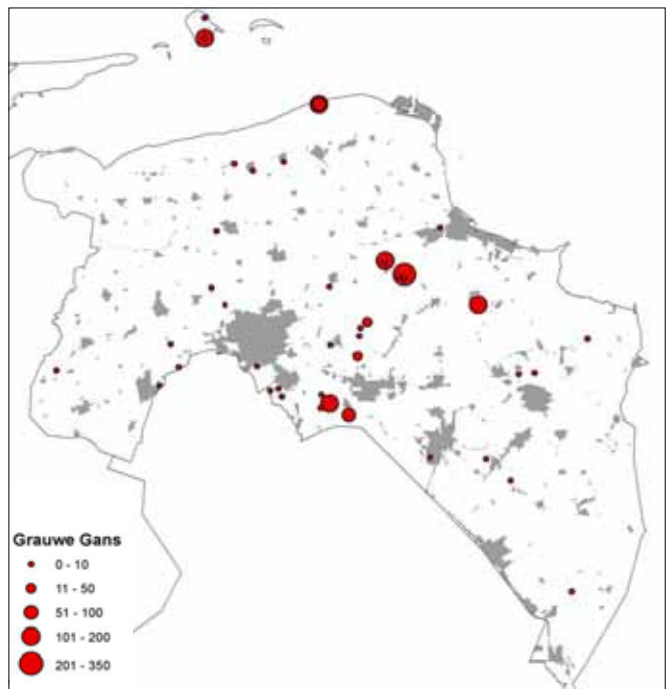
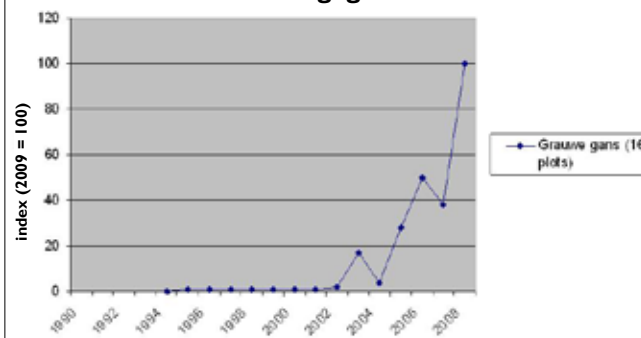
- Grauwe gans
- Kolganzen
- Brandganzen
- Canadese gans
- Nijlgans
- Soepganzen
- incidenteel Toendrarietganzen en Indische ganzen

Aantalontwikkeling Kolganzen in Groningen berekend vanuit BMP gegevens

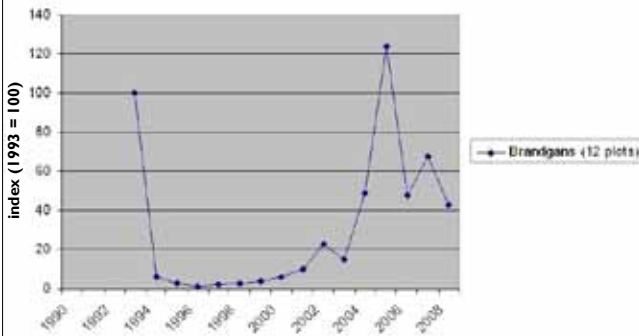
Aantal ontwikkeling Grauwe gans in Groningen berekend vanuit BMP gegevens

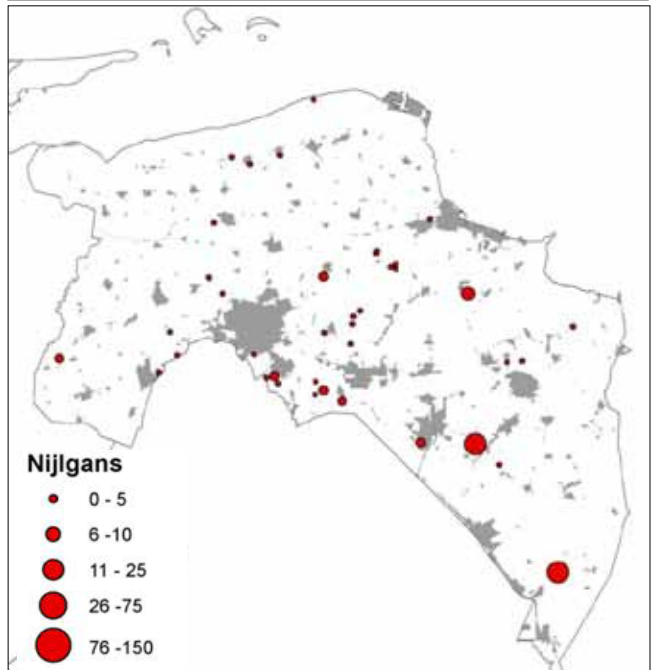
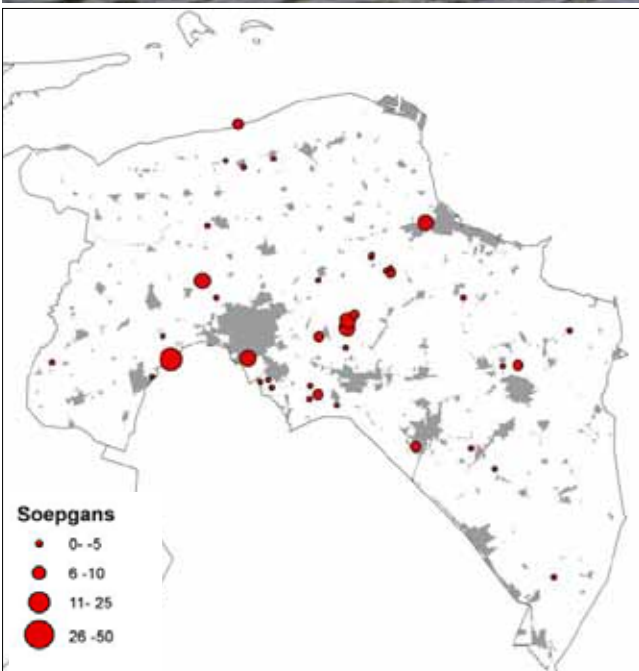
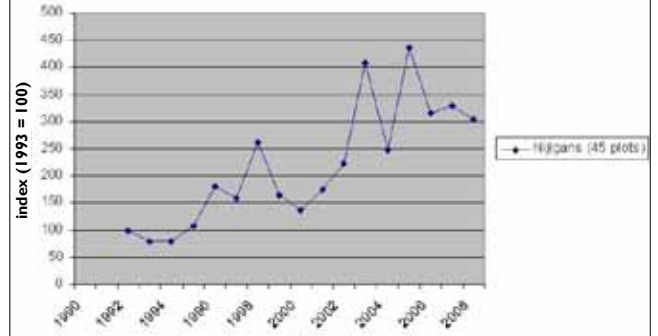
Verspreiding grauwe gans in Groningen, zomertelling juli 2009 (bron: SOVON)

Aantalontwikkeling Brandgans in Groningen berekend vanuit BMP gegevens

Aantalontwikkeling Nijlgans in Groningen berekend vanuit BMP gegevens

Verspreiding Nijlgans in Groningen, zomertelling juli 2009 (bron: SOVON)

Verspreiding Soepgans in Groningen, zomertelling juli 2009 (bron: SOVON)

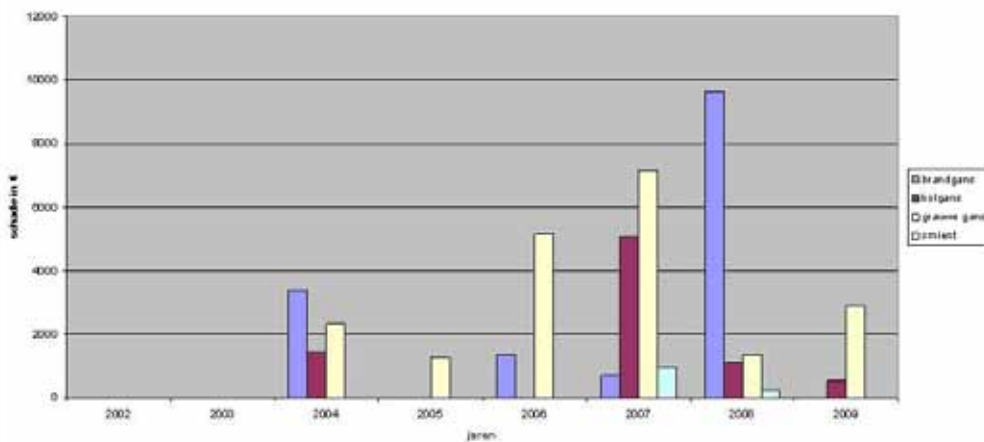
Ontwikkeling in ganzenschade en preventie

Ronnie Vos (Provincie Groningen)

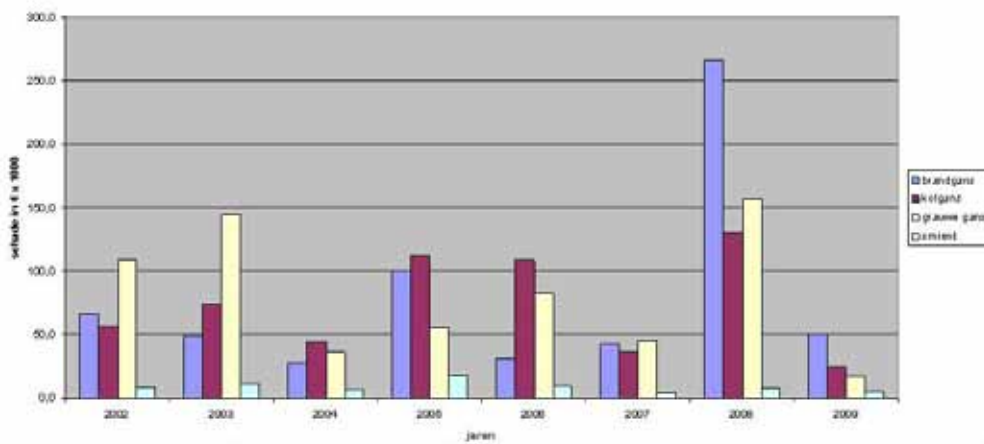
De spreker presenteert grafieken met de jaarlijkse bedragen die door het Faunafonds zijn uitgekeerd voor vergoedingen van schade door respectievelijk zomer- en winterganzen (en smient, een grazende eendensoort) in de provincie Groningen. De beheersvergoedingen aan boeren in het kader van overeenkomsten in ganzenfoerageergebieden zijn hier niet in opgenomen. Dit geeft een vertekend beeld; zo is de piek in schadevergoedingen in 2008 te wijten aan het feit dat in dat jaar eenmalig vergoedingen aan boeren in ganzenfoerageergebieden door het Faunafonds zijn uitgekeerd (in plaats van als beheersvergoeding). De bedragen aan uitgekeerde vergoedingen in Groningen zijn in landelijk perspectief relatief laag.

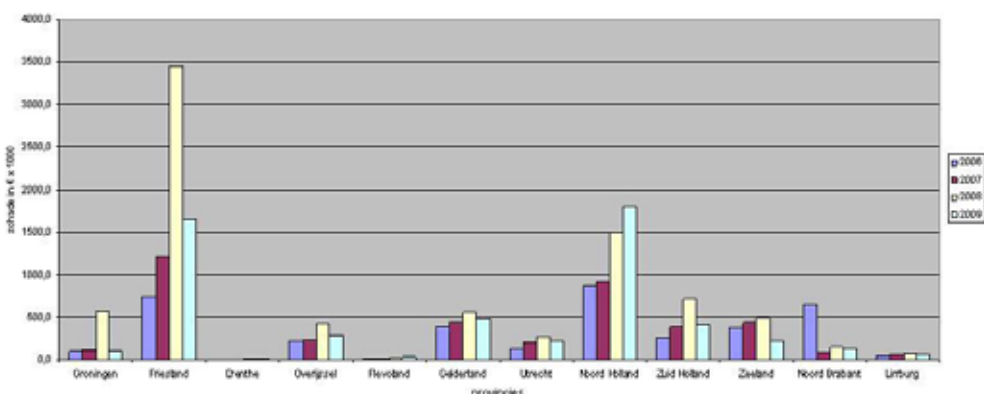
Uitgekeerde schade overzomerde ganzen en smienten

Uitgekeerde schade overwinterde ganzen

Landelijke vergelijking schade door kol-, brand- en grauwe gans en smient

Evaluatie van ganzenfoerageergebieden en mogelijke uitwerkingen in Groningen

Alco van Klinken (Provincie Groningen)

De ganzenfoerageergebieden zijn in 2005 aangewezen met drie doelen: de ganzen rustig laten foerageren, de schade beperken en afschot van ganzen beperken. Onlangs zijn de uitkomsten gepubliceerd van de evaluatie van het beleid voor ganzenfoerageergebieden die in opdracht van het ministerie van LNV is uitgevoerd.

De conclusies van de evaluatie luiden:

- de doelstelling van verder concentreren van ganzen in de foerageergebieden is nog niet gehaald;
- de groei in ganzenaantallen vlakt iets af;
- de beheerpakketten zijn voor agrariërs goed inpasbaar;
- de kosten vallen tegen (verdubbeling ten opzichte van de voorgaande periode).

Naar aanleiding van de evaluatie worden de volgende aanbevelingen gedaan:

- gebruik de komende jaren van nog lopende overeenkomsten om verbeteringen door te voeren;
- sluit geen nieuwe beheerovereenkomsten af;
- schrap weinig gebruikte foerageergebieden;
- intensiveer verjaging buiten de foerageergebieden;
- creëer rustzones om de foerageergebieden heen;
- trek niet meer geld uit voor het foerageergebiedenbeleid;
- strijk rafelranden langs foerageergebieden glad.

LNV, provincies en maatschappelijke partners bespreken momenteel deze conclusies en aanbevelingen. De uitkomsten van die discussie moeten worden afgewacht. Wel kunnen enkele uitgangspunten en denkrichtingen van de provincies worden aangegeven:

- De begrenzingen zijn tot stand gekomen via een bottom-up proces met alle betrokkenen. Om het draagvlak niet aan te tasten, kan beter niet worden begonnen aan nieuwe rustzones of herbegrenzing.
- Mogelijk is het een goed idee om de smient (die weinig schade veroorzaakt) uit het foerageergebiedenbeleid te schrappen en de brandgans (veroorzaakt wel schade) erin op te nemen. De provincie zal het ministerie van LNV voorstellen om in Groningen een pilotproject op te zetten om de effecten van deze beleidsverandering te bestuderen. Het ministerie biedt de mogelijkheid voor pilotprojecten in het kader van het ganzenbeleid.
- Het is een goed idee om het verschil tussen binnen en buiten foerageergebieden te vergroten.
- In Groningen zou het Natura 2000-gebied Zuidlaardermeer wellicht een extra foerageergebied kunnen vormen.

In de loop van 2010 worden nadere afspraken gemaakt. Echte conclusies worden getrokken na 2011 (het einde van de zesjarige contractperiode).

Discussie

De provincie wil de grenzen van de foerageergebieden niet dicteren; dat zou een breuk met de tot nu toe gevolgde werkwijze betekenen. Via een bottom-up proces is het echter misschien wel mogelijk en zinvol de gebiedsgrenzen aan te passen, stelt Peter Bijen van ANV Meervogel.

De agrarische natuurverenigingen kunnen hiervoor het initiatief nemen; zij kennen immers de betrokken boeren. Zijn suggestie om met de vier betrokken agrarische natuurverenigingen samen de mogelijkheden te verkennen, krijgt instemming.

Faunabeheerplan Groningen 2009-2014

Cor Udding (Secretaris Fbe-Groningen)

Het faunabeheer - bestrijding van dieren bij schade - wordt per provincie uitgevoerd door de provinciale Faunabeheereenheid (Fbe). Dat gebeurt binnen het kader van het provinciaal beleid op basis van een door de provincie goedgekeurd Faunabeheerplan. Voor Groningen is in 2009 een nieuw Faunabeheerplan in werking getreden. In deze lezing wordt teruggeblikt op vorige Faunabeheerplan en worden de belangrijkste aanpassingen in het nieuwe plan en nieuwe ontwikkelingen besproken.

Faunabeheereenheid Groningen

Het functioneren van faunabeheereenheden berust op de Flora- en faunawet. Deze wet gaat uit van het principe 'bescherming, tenzij'. Er kan in populaties worden ingegrepen wanneer schade wordt veroorzaakt aan erkende belangen: volksveiligheid, flora en fauna, gewassen, vee, bossen en visserij. Dat ingrijpen gebeurt op basis van artikel 68 (en 67) van de wet. De Faunabeheereenheid ziet erop toe dat dit gebeurt binnen de vastgestelde beleidskaders. De Faunabeheereenheid Groningen bestaat uit vertegenwoordigers van de terreinbeherende natuurorganisaties, jagersverenigingen KNJV/NOJG, Particulier Grondbezit en LTO Noord, staat onder leiding van een onafhankelijke voorzitter en wordt begeleid door een ambtelijk secretaris en adviseurs.

Beheerperiode 2003-2007

Het faunabeheer in deze periode was gebaseerd op vier uitgangspunten:

- zo effectief en efficiënt mogelijk beheer;
- nut en noodzaak van ingrijpen moeten duidelijk zijn;
- eerst een andere bevredigende oplossing dan afschot zoeken;
- een goede staat van instandhouding van populaties staat voorop.

Deze uitgangspunten vereisen een goede monitoring: rapporteren over het gebruik is dus essentieel.

De volgende diersoorten waren in het faunabeheerplan opgenomen:

ekster, fazant, haas, holenduif, knobbelzwaan, konijn, ree, roek, meerkoet, meeuwen (kok-, storm- en zilvermeeuw), spreeuw, vos, wilde eend, zwarte kraai, brandgans, nijlgans, verwilderde boerengans, Canadese gans en woelrat.

Voor de Canadese gans is inmiddels een landelijke vrijstelling afgegeven om gewassenschade te bestrijden door afschot.

De ontheffing voor spreeuw is tijdens de beheerperiode ingetrokken evenals voor de holenduif en fazant. De woelrat, ekster, brandgans, Nijlgans en verwilderde boerengans zijn nieuw in het tweede beheerplan. De zwarte kraai is weer opgenomen in verband met vangkooien.

De gegevens van de afgelopen jaren leiden tot de volgende conclusies:

- in het algemeen vertonen zowel het aantal schadegevallen als de schadebedragen een dalende trend;
- het afschot is beperkt gebleven;
- boeren en jagers zijn in het algemeen tevreden;
- alleen de administratieve romplomp moet als het kan minder.

Nieuwe beheerperiode (2009-2014)

Voor het overgrote deel blijft de aanpak in het nieuwe faunabeheerplan ongewijzigd.

Voor wat betreft machtigingen is van belang dat een verplichting tot rapporteren, anders wordt volgend seizoen geen machtiging verstrekt. Landbouwers moeten schade dus melden bij het Faunafonds!

Voorwaarden Faunafonds:

- 1 visuele en 1 akoestische preventieve maatregel, behalve bij gras ouder dan 6 maanden en afrijpend graan (idem voor ontheffingen)
- Aanvragen machtiging/ontheffing: www.fbegroningen.nl
- Verzoekschrift: www.faunafonds.nl of 078 6395375
- Binnen 7 dagen melden
- Kopie rapportageformulier opsturen

Nieuwe ontheffingen voor ganzen, knobbelzwanen, reeën, vossen zijn reeds verstrekt. Ontheffingen voor ekster, haas, fazant, wilde eend meerkoet en woelrat volgen binnenkort.

Nieuwe elementen zijn:

- Toepassen kraaienvangkooi alleen in weide- en akker-vogelgebieden.
- Nijlgans en verwilderde boerengans ivm gewijzigde uitleg van de fenf-wet
- Voor afschot van gewonde reeën op de openbare weg heeft de Fbe verzocht om een aanwijzing.

Voor fazant, ekster, haas, holenduif en spreeuw is de uitspraak van de Raad van State van 2010 van belang, dat 'dreigende belangrijke schade' een schadehistorie van voldoende omvang inhoudt. **Landbouwers moeten bij schade aan gewassen ook door deze soorten dus altijd een verzoek indienen bij het Faunafonds.**

Monitoring en rapporteren blijven essentieel. De (secretarissen van de) WBE's spelen daarin een belangrijke rol. De noodzakelijke gegevens moeten consequent worden

Reeën Groningen	Doelstand	Voorjaars stand	gereal. afschot	valwild	toegek. afschot	% afschot	% valwild
2002		3874	566	210	1052	54%	5%
2003		4122	631	330	1052	60%	8%
2004		4039	650	237	1052	62%	6%
2005		4205	780	286	1050	74%	7%
2006		4259	764	275	1043	73%	6%
2007		4326	762	341	1047	73%	8%
2008	4156	4120	805	397	1047	77%	10%
2009	4156	4347	872	425	1056	83%	10%

bijgehouden. De Fbe streeft ernaar om de administratieve afhandeling zo gemakkelijk mogelijk te maken. Gestreefd wordt naar het digitaal afhandelen van machtigingen: verzoek tot afschot, verstrekken van de machtiging, rapporteren over het gebruik ervan, zowel via WBE als grondgebruiker. In Groningen is een proef gaande met reeën, die in 2010 wordt afgerond.

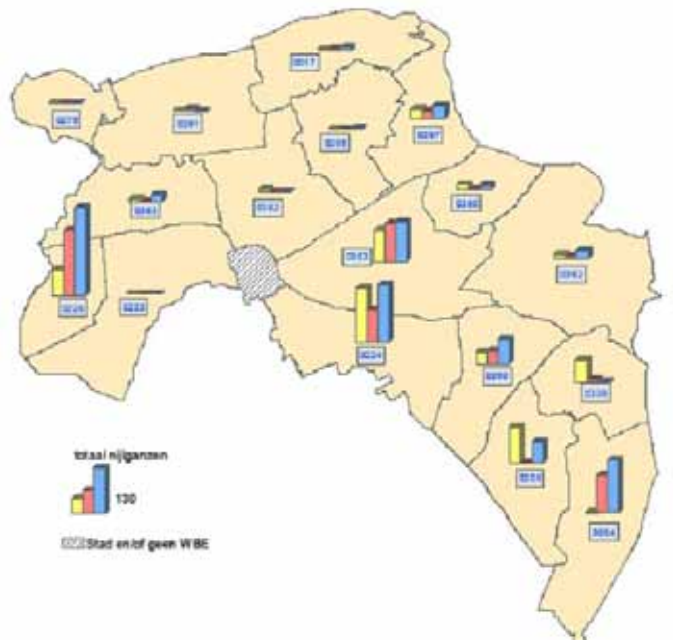
Gegevens Autoriteit Natuur (GAN) is nieuw en verzamelt (alle) gegevens over de natuur in Nederland. Zij stelt eisen aan het monitoren en registeren. Als aan deze eisen wordt voldaan is dat een kwaliteitsborging. Dit komt ten goede aan het opstellen van het provinciale faunabeleid, beheerplan en rapporteren over het gebruik van de ontheffingen en machtigingen. De automatiseringsproef met de reeën-ontheffing voldoet aan de eisen van de GAN.

Discussie

Vanuit de zaal komt de suggestie om groepen boeren op voorhand een machtiging te verlenen voor afschot van ganzen als ondersteunend middel bij verjaging. Besloten wordt dat de juridische mogelijkheden daarvan worden verkend door provincie Groningen en Fbe.

Nijlgans, provincie Groningen voorjaarstelling 2006 t/m 2008

Colofon:

Tekst

Henk van den Brink, Noordwolde (Gn)

Foto's

Anna Buren

Berend Voslamber

Vormgeving / druk

Grafisch Centrum, provincie Groningen

Juli 2010

